Bijlage IV. Natura 2000-gebieden

1. Leeswijzer

Deze bijlage beschrijft de verplichtingen met betrekking tot de Natura 2000-gebieden en wat deze betekenen voor het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG). Daarbij gaan we eerst in op de juridische verplichting om te komen tot een 'Gunstige Staat van Instandhouding' (GSvI) van de Natura 2000-gebieden en hoe daar gehoor aan kan worden gegeven met de maatregelen uit de natuurdoelanalyses (NDA's) en de adviezen van de Ecologische Autoriteit (EA). Vervolgens lichten we toe hoe het 'overgangsgebied', ofwel het gebied rondom het Natura 2000-gebied, noodzakelijk is voor het halen van de GSvI. Tot slot geven we per Natura 2000-gebied een korte samenvatting van de staat van instandhouding en de belangrijkste te nemen maatregelen.

2. Juridische status van de NDA's en de adviezen van de EA

Nederland heeft met de Europese Unie juridisch bindende resultaatsverplichtingen vastgelegd in de Vogel- en de Habitatrichtlijn (VHR). Een onderdeel van deze richtlijnen is het aanwijzen van Natura 2000-gebieden, met per Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelen die bijdragen aan het behalen van een GSvI voor de aangewezen habitattypen en bijbehorende soorten op landelijk en Europees niveau. Per VHR-soort of -habitattype is aangegeven of behoud van de huidige aantallen/arealen en kwaliteit voldoende is, of dat een uitbreiding of een verbetering nodig is. De gebieden worden beschermd en beheerd in overeenstemming met deze doelen.

Lidstaten moeten vervolgens passende maatregelen nemen om een verslechtering van de habitats en een verstoring van de soorten te voorkomen, of - indien toch een verslechtering heeft plaatsgevonden - de natuur te herstellen, door zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden (het effect van) drukfactoren weg te nemen. Voor de Natura 2000-gebieden geldt namelijk een verslechteringsverbod ten opzichte van het referentiejaar. Dat referentiejaar is het jaar dat het Natura 2000-gebied door de Europese Commissie op de communautaire lijst is geplaatst. Voor de meeste gebieden was dit het jaar 2000 (VR) of 2004 (HR)).

In Nederland is het natuurbeleid gedecentraliseerd. Dit betekent dat de provincies (en Rijkswaterstaat) als bevoegd gezag zorgdragen voor het behalen van de instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Daarvoor stellen ze onder andere de Natura 2000-beheerplannen op - een verplicht programma onder de Omgevingswet - waarin de maatregelen worden vastgelegd.

Volgens de 'Wet stikstofreductie en natuurverbetering' (Wsn, 2021) moet inzicht worden gegeven in welke maatregelen nog nodig zijn om verslechtering tegen te gaan en aan de doelstellingen voor de Natura 2000-gebieden te voldoen. Daarom zijn landelijk voor alle stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden natuurdoelanalyses (NDA's) opgesteld. De NDA's zijn onafhankelijk beoordeeld door de EA. Daarbij geeft de EA gevraagd en ongevraagd advies, bijvoorbeeld over extra maatregelen die nog niet zijn genoemd in de NDA's.

Kennisleemten in de NDA's.

De NDA's en de adviezen van de EA geven ook aan wanneer informatie ontbreekt. Dit gaat met name over enkele a-biotische monitoringsgegevens, of hoe de natuur in de gebieden er exact op de referentiedatum (of eerder) bijstond. Ook geeft de EA aan wanneer sommige conclusies in de NDA's onvoldoende navolgbaar zijn, wanneer informatie verouderd zou zijn, of welke een vervolgonderzoek vereisen voordat kan worden overgegaan tot uitvoering. De maatregelen uit de NDA en de adviezen van de EA bevatten daarom ook onderzoeksmaatregelen om deze kennisleemtes op te vullen. Uit deze onderzoeken kunnen nieuwe maatregelen volgen. De voortgang van de instandhoudingsdoelen zal per Natura 2000 gebied worden opgenomen in kennis- en monitoringsprogramma's. Tegelijkertijd geeft de EA nadrukkelijk aan dat de momenteel beschikbare gegevens voldoende richting geven voor het uitwerken van maatregelen die urgent moeten worden uitgevoerd.

De uitkomsten van de NDA's en de adviezen van de EA zijn, op basis van het voorzorgbeginsel van de Omgevingswet, niet vrijblijvend. Samen geven ze een totaalpakket aan maatregelen dat - op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten - moet worden genomen om aan de resultaatverplichtingen van de VHR voor Natura 2000-gebieden te voldoen. Daarbij zijn de bevoegde gezagen verplicht om de maatregelen die verslechtering tegengaan zonder uitstel uit te voeren.

In veel gevallen zijn de maatregelen om het eco(hydro)logische systeem te herstellen op hoofdlijnen al een tijd bekend in de gebieden en zijn soms in het verleden ook al bestuurlijke keuzes en gebiedsafspraken gemaakt. De NDA's en de adviezen van de EA maken helaas duidelijk dat de besluiten die uit deze gebiedsprocessen zijn voortgekomen vaak niet (voldoende) hebben geleid tot het wegnemen van de kritische drukfactoren.

Een wezenlijk verschil met de eerder doorlopen gebiedsprocessen is dan ook de constatering van een (niet uit te sluiten) verslechtering van onze Natura 2000-gebieden. Dit heeft tot het gevolg dat zich steeds vaker jurisprudentie voordoet waaruit beperkingen naar voren komen, hierdoor is vergunningverlening op veel plekken ernstig gehinderd. Dit maakt de Natura 2000-opgave urgenter dan ooit tevoren. Natuurherstel is dan ook dé sleutel om weer van het slot te komen. Zo kan de stikstofruimte voor het gehele landelijk gebied pas ontstaan nadat eerst bronmaatregelen worden genomen om stikstof drastisch te reduceren nabij de Natura 2000-gebieden.

3. Overgangsgebieden

Het gebied rondom Natura 2000-gebieden dat nodig is voor het behalen van de instandhoudingsdoelen noemen we het 'overgangsgebied'. Hier moet het gebruik en de inrichting integraal zijn afgestemd op het behalen van de instandhoudingsdoelen. Dit stelt harde randvoorwaarden aan de activiteiten en de ontwikkelingen in de overgangsgebieden. In het overgangsgebied is hierdoor vaak meer ruimte voor een natuurlijk systeem ter ondersteuning van het Natura 2000-gebied dan nu het geval is. In de overgangsgebieden staan vier soorten maatregelen centraal:

3.1 Stikstofreductie

Emissiebronnen die in de directe nabijheid van Natura 2000-gebieden liggen, hebben een groter effect op de natuur dan bronnen die verder weg liggen. Maatregelen voor emissiereductie dichtbij Natura 2000-gebieden zijn dus het meest effectief. Zie hiervoor ook Bijlage VII Stisktof.

a. Stikstofreductiezone

Emissies uit mestaanwending (het uitrijden en verspreiden van mest op landbouwgrond) dragen relatief veel bij aan de depositie op de nabijgelegen stikstofgevoelige habitats. Bij veel van onze Natura 2000-gebieden wordt nog (te) veel mest uitgereden tot aan de Natura 2000-grens. In enkele gevallen is daar zelfs nog sprake van binnen het Natura 2000-gebied. Met het aanwijzen van een zone rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden waarbinnen beperkingen voor mestaanwending gelden, kunnen veldemissies vergaand worden teruggedrongen. Hoe verder we de depositie terugdringen, hoe meer we de kans op natuurherstel kunnen versnellen en hoe meer ruimte er ontstaat voor vergunningverlening. Bovendien zorgt deze maatregel er ook voor dat de juiste (stikstof)condities ontstaan op andere locaties binnen de Natura 2000-begrenzing waar invulling kan worden gegeven aan de opgave om een aantal stikstofgevoelige habitattypen in areaal te laten uitbreiden of te herstellen. Als laatste brengt het instellen van stikstofreductiezone een extensivering op gang rondom het Natura 2000-gebied dat bijdraagt aan het verminderen van randeffecten: verstoring door ander gebruik op naastgelegen percelen zoals de uitspoeling van nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater.

b. Gebiedsgericht maatwerk

Voor een aantal zeer stikstofgevoelige en slecht herstelbare habitattypen is meer nodig om onder de KDW te komen dan alleen het instellen van een stikstofreductiezone en het nemen van maatregelen voor het reduceren van de stikstofdeken. Dit vanwege de omvang van de stallen, of de afstand van de stallen tot de stikstofgevoelige natuur. Via een maatwerkaanpak willen we de stalemissies van bedrijven met een groot aandeel in de stikstofdepositie op het nabijgelegen Natura 2000-gebied nog verder te reduceren. Dit kan bijvoorbeeld ook door verplaatsing van het bedrijf, of ondersteuning bij bedrijfsbeëindiging.

3.2 Hydrologische maatregelen voor systeemherstel en het verbeteren van de waterkwaliteit

Voor aquatische systemen zijn met name de peildynamiek en de waterkwaliteit de belangrijkste stuurfactoren. In het algemeen is de conclusie uit de NDA's en het advies van de EA dat de hydrologische condities in de Utrechtse natuur sterk onder druk staan. Dat heeft met name te maken met de afname van kwel, te grote wegzijging en/of verslechtering van de oppervlaktewaterkwaliteit. Voor veel gebieden zal moeten worden gewerkt aan systeemherstel om deze condities te optimaliseren. Daarbij moet meer aandacht worden besteed aan de natuurlijke systemen en is het belangrijk rekening te houden met toekomstige veranderingen in het watersysteem en klimaateffecten. In de overgangsgebieden kan worden gedacht aan maatregelen als:

a. Het verhogen van oppervlaktewaterpeilen om wegzijging vanuit de natuur te voorkomen;
b. Het verontdiepen of dempen van watergangen, dan wel het actief verwijderen van drainage;
c. Het reguleren of verbieden van grondwateronttrekkingen;
d. Het verbeteren van de waterkwaliteit, of het omleiden van water met een slechte kwaliteit.

De hydrologische onderzoeken die volgen uit de NDA's en de adviezen van de EA zullen duidelijk maken wat de exacte omvang is van het hydrologische overgangsgebied. Het hydrologische zoekgebied zal vanwege de verscheidenheid aan hydrologische maatregelen relatief groot zijn. Echter, de grootste veranderingen zullen dicht bij de Natura 2000-gebieden plaatsvinden.

3.3 Versterken van de ecologische verbindingen (connectiviteit)

Een aantal habitattypen en leefgebieden van onze Natura 2000-gebieden ligt geïsoleerd ten opzichte van de omliggende natuur. Connectiviteit tussen natuurgebieden draagt bij aan de verspreiding van soorten tussen deelgebieden. Dit verhoogt de genetische diversiteit, waardoor soorten bijvoorbeeld minder vatbaar zijn voor ziektes. Wanneer de verbinding van voldoende kwaliteit is, kan het meetellen als leefgebied of draagt het bij aan de GSvI . Wanneer het verbeteren van de connectiviteit aan de orde is bij een Natura 2000-gebied, moet worden bekeken voor welk instandhoudingsdoel dat van toepassing is. Connectiviteit ten behoeve van plantensoorten kan om een grotere ruimtelijke aanpassing vragen dan voor een mobiele diersoort. Omvormen naar een natuurfunctie is niet altijd nodig wanneer op agrarische grond landschappelijke kenmerken zoals de Groenblauwe Dooradering (GBDA) worden teruggebracht. Ook het beperken van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen draagt bij aan de connectiviteit.

3.4 Vergroten van het areaal natuur

Bij een aantal van onze Natura 2000-gebieden is uitbreiding van de natuur (habitattypen of leefgebieden) nodig om te komen tot een minimale omvang waarbij het gebied robuust kan voortbestaan. Daarbij gaat het dus niet om de instandhoudingsdoelstelling voor uitbreiding – dat wil zeggen datgene waar een Natura 2000-gebied aan moet bijdragen wat betreft de landelijke doelen - maar wat lokaal aan minimale omvang nodig is om te voldoen aan de instandhoudingsdoelstelling voor behoud. Bij het aanwijzen en het begrenzen van enkele Natura 2000-gebieden is in het verleden bestuurlijk gekozen voor een minimale begrenzing. Vanwege deze te krappe begrenzing zijn we nu genoodzaakt om rondom het Natura 2000-gebied deze aanvullende natuur alsnog te realiseren. Of deze uitbreiding via agrarisch natuurbeheer kan worden gerealiseerd, hangt af van het type natuur. Zeker is dat bij Oud-Kolland - onderdeel van het Natura 2000-gebied Kolland en Overlangbroek - areaalvergroting nodig is. Maar dat geldt mogelijk ook voor andere gebieden, zoals het Binnenveld. Deze arealen worden geen Natura 2000. Wel moeten we ervoor zorgen dat we de omvang en kwaliteit van deze arealen kunnen garanderen.

Deze vier onderdelen betekenen concreet dat een extensievere en natuurinclusievere vorm van landbouw nodig is in overgangsgebieden dan nu vaak het geval is. In sommige gevallen is misschien zelfs geen vorm van landbouw meer mogelijk.

4. De Natura 2000-gebieden in de provincie Utrecht

Gedeputeerde Staten (GS) van Utrecht zijn (mede)bevoegd gezag voor de tien Natura 2000-gebieden die (deels) op Utrechts grondgebied liggen. Voor ieder Natura-2000 gebied is één bestuursorgaan aangewezen als

voortouwnemer, vaak degene met het grootste areaal van het Nature 2000-gebied. De voortouwnemer is bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het proces om te komen tot een Natura 2000-beheerplan. GS van Utrecht zijn voortouwnemer voor vijf Natura 2000-gebieden: Binnenveld, Botshol, Kolland en Overlangbroek, Uiterwaarden Lek en Zouweboezem. Voor de overige vijf Natura 2000-gebieden zijn GS van de provincies Gelderland (Rijntakken en Lingegebied en Diefdijk Zuid), Zuid-Holland (Nieuwkoopse Plassen en De Haeck) en Noord-Holland (Oostelijke Vechtplassen) en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (Eemmeer en Gooimeer Zuidoever) de voortouwnemers. Oostelijke Vechtplassen) en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (Eemmeer en Gooimeer Zuidoever) de voortouwnemers.

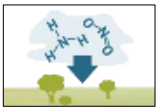
Hieronder staat per Natura 2000-gebied een korte gebiedsbeschrijving, de grootste drukfactoren voor het gebied en de belangrijkste te nemen systeemherstelmaatregelen. Hierbij benoemen we doorgaans de gehele gebieden, ook de delen die buiten de provinciegrens liggen. Dit doen we omdat systeemherstelmaatregelen doorwerken in grotere gebieden en dus vaak ook provinciegrenzen overschrijden.

Per gebied staat in een tabel weergegeven welke instandhoudingsdoelen gelden, wat het oordeel is van de NDA en de EA over de staat van het doelenbereik en welke drukfactoren van invloed zijn. De kleuren in de tabellen geven weer waar de grootste prioriteit ligt voor ingrijpen, aangezien voor deze instandhoudingsdoelen een verslechtering is opgetreden of niet valt uit te sluiten (respectievelijk de categorieën rood en oranje). De drukfactoren in de tabel zijn samengevoegd in zes categorieën die ook zijn gebruikt bij onze NDA's. Hieronder staan deze drukfactoren vermeld met enkele voorbeelden:

Hydrologisch systeem

- Waterkwaliteit en -kwantiteit
- Peilverloop
- Kwelstromen

Nutriënten en chemische stoffen

- Stikstofdepositie
- Andere vormen van bemesting
- Bestrijdingsmiddelen

Areaal en connectiviteit

- Oppervlakte van habitattype/leefgebied
- Verbondenheid

Biotische kwaliteit

- Wegvallen van soorten
- Vraatdruk van vogels
- Omwoeling van de bodem door vis

Dynamiek en diversiteit

- Variatie in leefgebieden
- Verschillende ontwikkelingsstadia
- Gradiënten en overgangen

Exoten

- Amerikaanse rivierkreeft
- Dijkviltbraam

Figuur C: Drukfactoren

Onderstaand is de leeswijzer voor de tabellen in weergegeven:

Omschrijving			
opp.	oppervlakte	1	doel wordt behaald
kwal.	kwaliteit	2	met aanvullende maatregelen zijn de doelen te behalen
pop.	populatie	3	verslechtering is niet uitgesloten
o.l.	omvang van het leefgebied	4	verslechtering is opgetreden
k.l.	kwaliteit van het leefgebied	onb	niet genoeg informatie of oordeel niet bevestigd door EA
>	toename	X	relevante drukfactor
=	behoud	-	geen drukfactor
=(<)	oppervlakte moet behouden worden maar mag afnemen t.b.v. een prioritair habitattype		

Tabel A. Zie voor meer gedetailleerde informatie de Natuurdoelanalyses en de adviezen van de EA.

Binnenveld

HR-gebied
Deelgebied: **Vallei Utrecht**

Het Binnenveld is een reservaat in het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei dat bestaat uit twee deelgebieden. Deelgebied de Hellen ligt in de provincie Utrecht, deelgebied de Bennekomse Meent ligt in de provincie Gelderland. De watergang de Grift vormt de grens tussen de twee provincies. Het gebied wordt gevoed door basenrijk grondwater dat opborrelt (kwelt) vanaf de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe. Dit kwelwater zorgt voor een gebufferde en schrale bodem dat daarmee beter bestand is tegen verzuring.

Het gebied heeft een grotendeels venige bodem met plaatselijk dekzand dat hier door de wind is afgezet tijdens de laatste ijstijd. Op deze dekzandplekken kan het kwelwater dicht aan het oppervlak komen en zijn blauwgraslanden ontstaan. In de stukken met veen was ten tijde van de aanwijzing veenmosrietland en trilveen met geel schorpioenmos aanwezig. In de sloten binnen het gebied komt de grote modderkruiper voor.

	doelstelling			oordeel NDA/EA			Drukfactoren					
habitattypen	opp.		kwal.	opp.	kwal.		Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H6410 – Blauwgraslanden	>		=	4	4		X	X	-	X	X	X
H7140A - Trilvenen	>		>	2	2		X	X	-	X	X	X
H7140B- Veenmosrietlanden	=		=	4	4		X	X	-	-	-	-
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.				.		
H1145- Grote modderkruiper	=	=	=	3	3	3	X	X	-	X	-	-
H1393 - Geel schorpioenmos	=	=	=	1	2	2	X	X	-	X	X	X

Tabel B: habitattypen en doelsoorten van het Binnenveld.

In het Binnenveld vindt verslechtering plaats. De blauwgraslanden nemen af in oppervlak en in kwaliteit en het veenmosrietland is tijdens de laatste kartering helemaal niet meer aangetroffen. De grootste drukfactoren zijn een te hoge stikstofdepositie, versnippering die heeft geleid tot te kleine stukjes habitat en met name een ongeschikt hydrologisch systeem. De kwelstromen waar de blauwgraslanden en trilvenen van afhankelijk zijn, zijn in de afgelopen jaren sterk afgenomen. Hierdoor is de grondwaterstand te laag en is er sprake van een beperkte aanvoer van kalkhoudend grondwater in de wortelzone.

Redenen voor de afname van de kwelstromen zijn een te sterke drainerende werking van de omliggende sloten en waarschijnlijk ook van de Grift, bronbemalingen en grondwateronttrekkingen voor de beregening van agrarische percelen, voor industriële bedrijven en voor drinkwaterwinning. Nader onderzoek moet uitwijzen in welke mate bovenstaande activiteiten het hydrologisch systeem negatief beïnvloeden en hoe deze bronnen zich tot elkaar verhouden.

De NDA geeft al (onderzoeks)maatregelen die zouden kunnen bijdragen aan hydrologisch systeemherstel: verhoging van het waterpeil van de Grift, afname van de waterafvoer, een onttrekkingsverbod voor beregening en hydrologische bufferzones met een grondwateronttrekkingplafond. Ook dient ten behoeve van de kwaliteit van het blauwgrasland en het veenmosrietland een verbinding te worden aangelegd met de Achterbergse Hooilanden. Dit draagt tevens bij aan de versnipperde ligging van de Hellen. Hoe deze verbinding eruit moet komen te zien, zal nog verder worden uitgewerkt. Een terugkerende beheerinspanning is de exotenbestrijding van appelbes, reuzenberenklauw en Japanse duizendknoop.

Om de stikstofdepositie te doen dalen moeten bronmaatregelen worden genomen, met name voor blauwgraslanden, trilvenen en veenmosrietlanden. Aanvullend op een reductie van de stikstofdeken en het instellen van een stikstofreductiezone, zullen de stalemissies in de directe omgeving verder moeten worden gereduceerd om tot onder de KDW te komen. Daarin spelen ook het Rijk en provincie Gelderland een belangrijke rol.

Botshol

HR-gebied
Deelgebied: **Utrechtse Venen**

Botshol is een oude veenafgraving gelegen naast de Vinkeveense plassen in het noordwesten van de provincie. Doordat het water hier van oorsprong brak (licht zout), helder en voedselarm was, komen in het gebied bijzondere planten- en diersoorten voor die in heel Europa zeldzaam zijn. Door een geleidelijke verlanding van dit laagveengebied bevinden zich hier veel verschillende natuurtypen die voorkomen in het successieproces van open water, via verschillende vegetaties met veen naar bos.

	Doelstelling		oordeel NDA/EA		Drukfactoren					
habitattypen	opp.	kwal.	opp.	kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3140 - Kranswierwateren	=	=	4	4	X	X	-	X	X	-
H3150 - Meren met krabbenscheer	=	=	4	4	X	X	-	X	X	-
H6430A - Moerasspirea	=	=	4	2	X	-	-		X	X
H6510A - Glanshaverhooilanden	=	=	1	2	-	X	-	X	X	-
H7140B - Veenmosrietlanden	>	>	2	4	X	X	X	X	X	X
H7210 - Galigaanmoerassen	>	=	1	2	X	X	-	X	-	-
H91D0 - Hoogveenbossen	=	=	1	3	X	-	-	X	X	X
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l. kwal.	pop.	o.l. k.l.			.			
H1149 - Kleine modderkruiper	=	= =	3	4 4	X	-	-	-	X	-
H1318 - Meervleermuis	=	= =	onb	1 onb	-	X	-	-	-	-

Tabel C: habitattypen en doelsoorten van Botshol.

In Botshol vindt verslechtering plaats, met name voor de veenmosrietlanden, meren met krabbenscheer en kranswierwateren. De belangrijkste drukfactoren zijn een (veel) te hoge stikstofdepositie en een hydrologisch systeem dat onvoldoende is afgestemd op de instandhoudingsdoelen. Hierbij maakt een slecht functionerend hydrologisch systeem de stikstofgevoeligheid groter. In het gebied treedt een grote wegzijging op naar de omliggende diepe polders (met name de droogmakerij Groot Mijdrecht Noordoost). Hierdoor moet steeds weer van landbouwgronden afkomstig water worden ingelaten, waardoor (te) voedselrijk water en mogelijk bestrijdingsmiddelen in het gebied terecht komen.

Vermindering van de wegzijging, betere zuivering van het inlaatwater en een sterke afname van stikstofdepositie zijn dus de belangrijkste knoppen waaraan moet worden gedraaid om de instandhoudingsdoelen te realiseren. Met name de veenmosrietlanden blijft onder vaststaand beleid sterk overbelast met stikstof, soms bijna 3 x KDW. Vooral voor dit habitattype is een reductie van de stikstofdeken als een overgangszone voor stikstof van belang. Daarnaast is ook aanvullende reductie van stalemissies in de directe omgeving noodzakelijk om de KDW te kunnen bereiken. Daarin spelen ook het Rijk en provincie Noord-Holland een belangrijke rol. Voor herstel van het hydrologisch systeem is nog nader onderzoek nodig waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt.

Eemmeer en Gooimeer Zuidoever

VR-gebied
Eemvallei

Het Eemmeer en het Gooimeer ontstonden als verzoete overblijfselen van de voormalige Zuiderzee bij de drooglegging van zuidelijk Flevoland in 1968. Het water in het Eemmeer komt vooral uit de Gelderse Vallei, via de Eem. Een kleiner deel wordt aangevoerd vanuit de Veluwerandmeren. Het water in het Gooimeer is een mengsel van water uit het Eemmeer en uit het IJmeer, waarmee het Gooimeer in open verbinding staat. Samen met de rest van het IJsselmeergebied is Eemmeer en Gooimeer Zuidoever van Europees belang voor het behoud van op kale grond broedende vogels en doortrekkende en overwinterende watervogels. Deze soorten zoeken het gebied op voor rust, voedsel en - in het geval van de visdief - voor geschikte broedlocaties.

Vogelrichtlijnsoort	doel	pop.	trend
A193 - Visdief (brv)	280	59	~
A005- Fuut (n-brv)	160	256	~
A017 - Aalscholver (n-brv)	160	145	~
A037- Kleine zwaan (n-brv)	2	0	-
A043 - Grauwe gans (n-brv)	300	1.066	~
A050- Smient (n-brv)	4.900	2.494	~
A051 - Krakeend (n-brv)	90	499	+
A056- Slobeend (n-brv)	5	6	~
A059 - Tafeleend (n-brv)	790	145	~
A061- Kuifeend (n-brv)	2.700	2.094	~
A068 - Nonnetje (n-brv)	10	6	~
A125- Meerkoet (n-brv)	1.700	2.635	~

Broedvogel (brv): doel voor aantal broedparen; niet-broedvogel (n-brv): doel voor seizoensgemiddelde overwinterende individuen
Pop: populatie op basis van het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar
Trend: Trend sinds 2010: -- sterke afname; - afname; 0 gelijke trend; + toename; ++ sterke toename; ~ geen trend herleidbaar

Tabel D: populatiegrootte en trend van de doelsoorten van Eemmeer en Gooimeer Zuidoever (SOVON)

Voor het gebied is geen NDA opgesteld, omdat het geen doelstellingen voor stikstofgevoelige natuur kent. In 2020 is wel de Actualisatie doeluitwerking Vogelrichtlijnsoorten IJsselmeergebied 2020 uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de instandhoudingsdoelen voor het overgrote deel van de doelsoorten niet worden gehaald. Aantallen visdief, aalscholver, kleine zwaan, smient, slobeend, tafeleend en nonnetje gaan momenteel zelfs achteruit binnen het gebied. Een analyse van de drukfactoren die aan deze achteruitgang ten grondslag liggen, viel buiten de scope van deze actualisatie. Voor sommige soorten, bijvoorbeeld kleine zwaan en nonnetje, is het overwinteringsgebied als gevolg van klimaatverandering naar het noordoosten opgeschoven. Deze soorten komen nu in minder grote aantallen naar Nederland, waardoor de beoogde aantallen binnen het gebied niet meer worden gehaald.

Voor de overige soorten is hun voorkomen sterk gerelateerd aan de waterkwaliteit. Deze is in de afgelopen halve eeuw toegenomen, waarbij de voedselrijkheid van het water juist is afgenomen. Deze vogelsoorten zijn voor hun voedsel echter afhankelijk van een relatief voedselrijksysteem, omdat hierbij de biomassa van vis hoger is. Rijkswaterstaat gaat de komende jaren een actualisatie uitvoeren ten behoeve van het Natura 2000-beheerplan. Binnen dat kader wordt ook een nieuwe analyse van de drukfactoren uitgevoerd.

Kolland en Overlangbroek

HR-gebied
Deelgebied: **Kromme Rijnstreek**

Kolland en Overlangbroek (inclusief Oud-Kolland) zijn twee los van elkaar gelegen landgoederen in het stroomgebied van de Kromme Rijn tussen Wijk bij Duurstede en de Utrechtse Heuvelrug. Het gebied is onderdeel van een kleinschalig cultuurlandschap, waarbinnen meerdere kleine essenhakhoutbosjes liggen. Gelegen op voedselrijke kleigronden van het rivierengebied vormen deze een in Europees opzicht uitermate zeldzaam bostype met een grote rijkdom aan paddenstoelen en epifytische (op de bomen groeiende) mossen en korstmossen.

	doelstelling		oordeel NDA/EA		Drukfactoren					
habitattypen	opp.	kwal.	opp.	kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H91E0C* - Beekbegeleidende Bossen	>	=	4	4	X	X	-	X	X	X

Tabel E: habitattype van Kolland en Overlangbroek.

In Kolland en Overlangbroek vindt verslechtering van dit habitattype plaats. De kleine essenhakhoutbosjes liggen van elkaar geïsoleerd en worden veelal omringd door voornamelijk conventionele landbouwpercelen. Het hydrologisch systeem in dit gebied is vanwege omliggend agrarisch gebruik niet goed afgestemd op de instandhoudingsdoelen, waardoor kwel onvoldoende beschikbaar is voor het habitattype. Ook is plaatselijk nog sprake van een te hoge stikstofdepositie en in het gehele gebied sprake van de effecten van een jarenlange overschrijding van de KDW. Vanwege deze drukfactoren vindt er in het gebied verdroging en verzuring van de bodem plaats.

Tevens is op grote schaal sprake van essentaksterfte (essen die worden aangetast en/of doodgaan door een schimmelziekte). Waar de essen omvallen is zonlicht in staat om de bosbodem te bereiken. Hierdoor - in combinatie met te droge, zure en voedselrijke bodems - ontstaat verruiging, onder andere met de invasieve exoot dijkviltbraam. Deze verruigingssoorten verdringen de kenmerkende soorten van dit habitattype.

De belangrijkste systeemherstelmaatregelen zijn het op orde brengen van het hydrologisch systeem, het reduceren van de stikstofdepositie door het nemen van bronmaatregelen en het versterken van de ecologische verbindingen tussen de deelgebieden. De beekbegeleidende bossen zullen naar verwachting onder al vastgelegd beleid in 2030 al geheel onder KDW komen, maar een verdere reductie van de depositie is noodzakelijk. De KDW is de hoeveelheid stikstofdepositie die een intact ecosysteem over langere tijd kan verdragen zonder dat significante schade optreedt aan de structuur of het functioneren van dat systeem (Ecologische Autoriteit 2022). Bij Kolland & Overlangbroek is er sprake van verslechtering en door de aanwezigheid van meerdere drukfactoren kan het gebied in de huidige staat minder stikstof aan dan een gezond variant van dit habitattype. Hoeveel depositie het Natura 2000-gebied in de huidige staat exact aankan is wetenschappelijk lastig concretiseren, maar vanuit het voorzorgsprincipe zijn wij verplicht om hierop passende maatregelen te nemen. Hoe meer we de stikstofdepositie reduceren samen met het aanpakken van de overige drukactoren, hoe groter de kans dat natuurherstel kan plaatsvinden.

Door de essentaksterfte - versterkt door de zeer ongunstige abiotiek - dreigt het al verzwakte habitattype momenteel te verdwijnen. Als overlevingsmaatregel moeten we daarom op korte termijn (habitateigen) boomsoorten anders dan de es ter aanvulling worden aangeplant. Ook moet de verruiging worden teruggedrongen.

Voor Kolland en Overlangbroek is al gestart met het uitvoeren van aanvullend onderzoek naar het hydrologisch systeem om de kwelstromen voor basenrijk grondwater te verbeteren en langer vast te houden. Door het waterpeil rondom Kolland en Overlangbroek te verhogen, kan meer kwelwater het Natura 2000-gebied bereiken en zijgt water minder snel weg uit het gebied. Als tijdelijke noodoplossing wordt momenteel het natuurpeil relatief hooggehouden met regenwater om de droge zomers te kunnen overbruggen. Het effect van de voorgestelde hydrologische maatregelen op andere gebruiksfuncties in het gebied moet nog verder worden onderzocht.

Lingegebied en Diefdijk-Zuid

HR-gebied
Deelgebied: **Vijfheerenlanden**

Lingegebied en Diefdijk-Zuid omvat de oeverlanden van de rivier de Linge tussen de Rijn en de Waal en het zuidelijke deel van de Diefdijk. Het is een kleinschalig, betrekkelijk laag-dynamisch rivierenlandschap met overgangen naar laagveen. Dit uit zich onder meer in een diversiteit aan verlandingsgemeenschappen. Het is een kleinschalig, afwisselend landschap met grienden, bosjes, rietvelden, rietruigten, graslanden en waterplassen. Ook bevinden zich veel wielen en tichelgaten in het gebied. Langs het zuidelijke deel van de Diefdijk liggen vooral kleiputten met moerassen, moerasbosjes en nattere graslanden. Deze zijn ontstaan bij de aanleg van de dijk.

In de NDA voor Lingegebied en Diefdijk-Zuid, opgesteld in opdracht van GS van Gelderland, is alleen gekeken naar de stikstofgevoelige habitattypen. Voor deze habitattypen is wat betreft stikstof momenteel sprake van een overschrijding van de kritische depositiewaarde. Daarbij is voor vrijwel alle habitattypen geen kwaliteitstrend bekend. Hiermee geeft de NDA slechts een beperkt beeld van de stand van zaken van de instandhoudingsdoelen.

De EA is negatiever over de conclusies in de NDA dan de provincie. Met name omdat de NDA veel onzekerheden benoemt, een analyse van trends nog niet mogelijk is en de knelpunten en hun maatregelen onvoldoende zijn beschreven om hun effectiviteit te beoordelen. Vanwege het voorzorgsbeginsel komen hierdoor veel conclusies op "nee, tenzij" te staan.

Verder is het watersysteem in het gebied complex en heeft de provincie nog geen volledig inzicht in deze complexiteit. De EA vindt het goed dat de provincie onderzoek naar het watersysteem heeft aangekondigd, omdat bijna alle natuur in het gebied afhankelijk is van voldoende water van goede kwaliteit en er aanwijzingen zijn dat het gebied in de zomer kan verdrogen.

Het Lingegebied en Diefdijk-Zuid bestaat uit verschillende deelgebieden. De NDA en het ontwerpbeheerplan beschrijven het gebied in detail en bevatten veel maatregelen. Echter, een analyse van de sleutelfactoren en de verschillen in ecologisch functioneren van de afzonderlijke deelgebieden ontbreekt. De EA adviseert daarom om deze in kaart te brengen om te komen tot een effectief natuurherstel. Verder is de natuurdoelanalyse volgens de EA goed opgezet, maar niet zelfstandig te lezen omdat het veel verwijst naar andere documenten, zoals het ontwerp-beheerplan. De EA adviseert de NDA zelfstandig leesbaar te maken.

De Handreiking NDA Eerste Cyclus geeft aan dat een goede vergelijking tussen de referentiesituatie (ten tijde van de aanwijzing van het Natura 2000-gebied) en de huidige situatie nodig is om onderbouwde uitspraken te kunnen doen over verslechtering. Voorlopig betekent dit dat bij de provincie nog geen duidelijkheid bestaat over de mate waarin de meeste instandhoudingsdoelen worden gehaald en/of een verslechtering is opgetreden/optreedt. In de tabel staan daarom veel vakken op grijs.

	doelstelling			oordeel NDA/EA			Drukfactoren					
habitattypen	opp.		kwal.	opp.		kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3150 - Meren met krabbensch...	=		=	Onb		Onb	X	Onb	X	X	Onb	X
H6430A - Moerasspirea	=		=	Onb		Onb	X	Onb	X	X	Onb	Onb
H6510A - Glanshaverhooilanden	=		=	Onb		Onb	X	Onb	X	X	Onb	Onb
H6510B – Vossenstaarthooilanden	=		=	Onb		Onb	X	Onb	X	X	Onb	Onb
H7230 - Kalkmoerassen	>		>	Onb		Onb	X	Onb	X	X	Onb	Onb
H91E0A - Zachthoutooibossen	= (<)		=	Onb		Onb	X	Onb	Onb	X	Onb	Onb
H91E0B – Essen-Iepenbossen	= (<)		=	Onb		Onb	X	Onb	Onb	X	Onb	Onb
H91E0C - Beekbegeleidende bossen	= (<)		>	1		4	X	Onb	Onb	X	X	Onb
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.						
H1134 – Bittervoorn	=	=	=	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	X
H1145 - Grote modderkruiper	>	>	>	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	X
H1149 - Kleine modderkruiper	=	=	=	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	X
H1166 – Kamsalamander	>	>	>	Onb	Onb	Onb	Onb	X	Onb	Onb	X	X
H1337 - Bever	>	=	=	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb

Tabel F: habitattypen en doelsoorten van Lingegebied en Diefdijk-zuid

Wat de NDA wel duidelijk maakt - en wat ook uit andere beschikbare wetenschappelijke inzichten blijkt - is dat aanvullende systeemherstelmaatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te halen. Deze richten zich wederom met name op het reduceren van stikstofdepositie, het op orde krijgen van het hydrologisch systeem en het onderling verbinden van versnipperde en kleine stukjes habitat. Ondanks het feit dat er geen habitattypen met een hele lage KDW's in dit gebied liggen is hier wel degelijk een stikstofprobleem. Deposities lopen op tot boven de 3000 mol/ha/jr. Vrijwel alle habitattypen hebben deels te maken met een overschrijding van de KDW. Aanvullend op een reductie van de stikstofdeken en het instellen van een stikstofreductiezone, zullen de stalemissies in de directe omgeving verder moeten worden gereduceerd om tot onder de KDW te komen. Zo liggen er enkele grote bronnen van stikstof in de directe nabijheid van het gebied. Hierbij spelen ook het Rijk en de provincies Gelderland en Zuid-Holland een belangrijke rol.

De vis- en amfibiesoorten met instandhoudingsdoelen binnen het gebied hebben ook veel last van invasieve exoten, met name Amerikaanse rivierkreeften. Hier moeten overlevingsmaatregelen worden genomen om deze terug te dringen. Echter, ook systeemherstelmaatregen zijn nodig om deze exoten duurzaam uit het gebied te weren.

Nieuwkoopse Plassen en De Haeck

VR- en HR-gebied
Deelgebied: **Veenweide de Meije**

Nieuwkoopse Plassen en de Haeck zijn restanten van het voormalige Hollandse kustvlakteveen. Het is een laagveenverlandingsgebied waarin - naast veenplassen met bijzondere watervegetaties - een grote oppervlak overgangsveen en moerasheide is gevormd. Het is ook het meest westelijk gelegen verlandingsgebied waarin nog lokaal goed ontwikkelde vegetaties van basenrijk overgangsveen te vinden zijn. Het is een belangrijk broedgebied voor broedvogels van rietmoerassen en andere moeras- en watervogels.

Het gebied heeft instandhoudingsdoelen voor een groot aantal habitattypen en doelsoorten. Het Utrechtse deel, de Schraallanden langs de Meije, kent alleen een aanwijzing als Habitatrichtlijngebied. Hier bevinden zich zeldzame vegetatietypen, zoals blauwgraslanden, veenmosrietlanden en vochtige heiden. In de sloten van het gebied groeit krabbenscheer.

De Schraallanden langs de Meije liggen relatief geïsoleerd van de rest van het Natura 2000-gebied. Daarom is ervoor gekozen om in onderstaande tabel alleen de voor Utrecht relevante habitattypen op te nemen. Trilvenen zijn aan de tabel toegevoegd omdat een klein areaal net over de provinciegrens te maken heeft met een lichte overschrijding van de KDW. Bronmaatregelen aan de Utrechtse kant om stikstofdepositie te reduceren zijn dus mogelijk noodzakelijk.

	doelstelling		oordeel NDA/EA		Drukfactoren					
habitattypen	opp.	kwal.	opp.	kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3150 - Meren met krabbensch...	>	>	2	2	-	-	-	X	X	Onb
H4010B - Vochtige heiden	>	>	1	2	-	X	-	X	X	X
H6410 – Blauwgraslanden	>	>	4	3	X	-	-	X	X	X
H7140A - Trilvenen	>	>	4	4	X	X	-	X	X	-
H7140B - Veenmosrietlanden	>	>	1	2	X	-	-	X	X	X

Tabel G: habitattypen in het Utrechtse deel van Nieuwkoopse Plassen en De Haeck (Schraallanden langs de Meije)

Momenteel verslechteren de blauwgraslanden in de Schraallanden langs de Meije. Trilvenen zijn zelfs uit het hele Natura 2000-gebied verdwenen. Maatregelen gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit, het terugdringen van onderbemalingen en het verlagen van de stikstofdepositie (bronmaatregelen) zijn het belangrijkst om natuurherstel mogelijk te maken. Onder nu vaststaand beleid zullen habitattypen als blauwgrasland (KDW 786), veenmosrietlanden (KDW 500) en vochtige heiden (KDW 500) niet in de buurt van de KDW komen. In enkele gevallen is de belasting met stikstof meer dan 3 x de KDW. Ook de reductie van de stikstofdeken als gevolg van het UPLG zal naar verwachting niet alle KDW's behalen. Een overgangszone voor stikstof is hier van belang voor het verder verminderen van stikstof als drukfactor. Ook zullen de stalemissies in de directe omgeving verder moeten worden gereduceerd om tot onder de KDW te komen. Hierbij speelt ook het Rijk en provincie Zuid-Holland een belangrijke rol. Via de eerste fase van het Programma Natuur wordt al gewerkt aan het optimaliseren van de hydrologie voor de Schraallanden langs de Meije.

Oostelijke Vechtplassen

VR- en HR-gebied

Deelgebied: **Oostelijke Vechtplassen**

De Oostelijke Vechtplassen zijn door turfwinning ontstane meren en plassen tussen de Vecht en de westrand van de Utrechtse Heuvelrug. Het grootste deel van de Oostelijke Vechtplassen ligt in Noord-Holland. Op basis van oude werkafspraken hebben wij een NDA laten opstellen voor het Utrechtse deel van de Oostelijke Vechtplassen, het Noorderpark. Dit gebied is deels VR- en deels VR- en HR-gebied.

De combinatie van rivierinvloeden en invloeden van het watersysteem van de Heuvelrug heeft een rijke diversiteit van typen van moerasvegetaties doen ontstaan. Het gebied herbergt een grote verscheidenheid aan beschermde planten, vissen, zoogdieren en weekdieren en is belangrijk broedgebied voor moerasvogels. In de winter wordt het gebied door veel watervogels gebruikt als slaap- en rustplaats.

	doelstelling			oordeel NDA/EA			Drukfactoren					
habitattypen	opp.		kwal.	opp.		kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3140 - Kranswierwateren	>		>	4		4	X	X	-	X	X	X
H3150 - Meren met krabbensch...	>		>	4		4	X	X	-	X	X	X
H6410 – Blauwgraslanden	=		>	4		4	X	X	-	X	X	-
H7140A - Trilvenen	>		>	4		4	X	X	-	X	X	-
H7140B - Veenmosrietlanden	>		>	4		4	X	-	-	X	X	-
H7210* - Galigaanmoerassen	>		>	3		3	X	X	x	X	X	x
H91D0 - Hoogveenbossen	=		=	4		4	onb	-	-	Onb	-	X
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.						
H1016 - Zegge-korfslak	=	=	=	Onb	onb	onb	Onb	X	-	X	-	-
H1042 - Gevlekte witsnuitlibel	>	>	>	3	4	2	-	X	-	-	-	onb
H1082 - Gestreepte waterroofkever	>	>	>	4	4	4	-	X	-	-	X	X
H1134 - Bittervoorn	=	=	=	3	Onb	Onb	-		-	-	X	X
H1145 - Grote modderkruiper	=	=	=	4	4	4	-	X	-	-	X	X
H1149 - Kleine modderkruiper	=	=	=	2	1	4	-	X	-	-	X	X
H1340 - Noordse woelmuis	>	>	>	4	4	4	Onb	X	-	-	X	-
H1903 - Groenknolorchis	=	=	=	3	2	2	X	X	-	onb	-	-
H4056 - Platte schijfhoren	=	=	=	onb	4	4	Onb	X	onb	Onb	X	Onb
Vogelrichtlijnsoorten (brv)	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.						
A021 - Roerdomp	5	>	>	2	3	3	X	X	-	Onb	X	-
A022 - Woudaap	10	>	>	4	4	4	X	X	-	Onb	X	-
A029 - Purperreiger	50	=	=	1	4	4	X		-	onb	X	-
A119 - Porseleinhoen	8	=	=	Onb	4	4	X	X	-	-	-	-
A197 - Zwarte stern	110	>	>	4	4	4	-	X	-	-	X	-
A229 - IJsvogel	10	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	
A292 - Snor	880	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-
A295 - Rietzanger	50	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Vogelrichtlijnsoorten (n-brv)	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.						
A017 - Aalscholver	=	=	=	Onb	1	1	-	-	-	-	-	-
A041 - Kolgans	920	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-
A043 - Grauwe gans	1.200	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-
A051 - Krakeend	40	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-
A056 - Slobeend	80	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-
A059 - Tafeleend	120	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-

Broedvogel (brv): doel voor aantal broedparen; niet-broedvogel (n-brv): doel voor seizoensgemiddelde overwinterende individuen.

Let op: In de NDA is voor ieder instandhoudingsdoel een aandeel bepaald voor Noorderpark, op basis van een theoretisch doel. Dit doel is gebaseerd op basis van de landelijk benodigde omvang van de habitats om de GSvI te behalen. Enkel de doelen die de NDA voor het Noorderpark geeft zijn daarom meegenomen en bij "oordeel NDA/EA" in de tabel is alleen gekeken naar de staat van het aandeel van het doelenbereik in het Noorderpark

Tabel H: habitattypen en doelsoorten van het Noorderpark (Utrechtse deel van Oostelijke Vechtplassen).

In het Utrechtse deel van de Oostelijke Vechtplassen vindt bij alle habitattypen verslechtering plaats, alleen bij galigaanmoerassen kan het niet worden utigesloten. Het hydrologisch systeem is onvoldoende afgestemd op de instandhoudingsdoelen, het gebied kent een te hoge stikstofbelasting, habitattypen en leefgebieden zijn onvoldoende aaneengesloten en er zijn grote problemen met invasieve exoten. De belangrijkste maatregelen

voor natuurherstel zijn het verbeteren van het hydrologische systeem, het nemen van bronmaatregelen om stikstofuitstoot te verminderen en het uitbreiden van de leefgebieden van verschillende vogelrichtlijnsoorten. Met name de blauwgraslanden, veenmosrietlanden en vochtige heiden hebben te maken met een soms forse overbelasting van stikstof. Plaatselijk is de belasting met stikstof meer dan 3 x de KDW. Ook de reductie van de stikstofdeken als gevolg van het UPLG zal naar verwachting niet alle KDW's behalen. Een overgangszone voor stikstof is hier van belang voor het verder veminderen van stikstof als drukfactor. Ook zullen de stalemissies in de directe omgeving verder moeten worden gereduceerd om tot onder de KDW te komen. Hierbij speelt ook het Rijk en provincie Noord-Holland een belangrijke rol.. Bij een aantal habitattypen is er geen meer sprake van stikstofbelasting boven de KDW. Met een toename en betere benutting van het bufferende grondwater vanuit de Utrechtse Heuvelrug kan de waterkwaliteit worden verbeterd, verdroging worden tegengegaan en kunnen de negatieve effecten van een te hoge stikstofdepositie worden verminderd.

Rijntakken

VR- en HR-gebied
Deelgebied: **Kromme Rijnstreek**

Het Utrechtse deel van de Rijntakken beslaat de uiterwaarden van de Nederrijn tussen Rhenen en Wijk bij Duurstede. De uiterwaarden bestaan voornamelijk uit graslanden, afgewisseld met enkele akkers, meidoornhagen, knotwilgen, bosjes, moerasgebiedjes, ontgrondingsgaten en geïsoleerde oude riviertakken. Karakteristiek voor dit gebied is de overgang van het rivierenlandschap naar de hogere gronden: de stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe. Op deze overgangen komen restanten van hardhoutooibossen voor.

Door kwel vanuit de rivier en vanuit de hogere gronden kan het water in de poelen en plassen in de uiterwaarden van goede kwaliteit zijn. De Amerongse Bovenpolder is een relatief hooggelegen uiterwaard waar soortenrijke glanshaverhooilanden voorkomen. Het is een terrein met hoge, droge ruggen en vochtige laagten die incidenteel worden geïnundeerd. De uiterwaarden zijn een belangrijk leefgebied voor verschillende vogelrichtlijnsoorten. De Amerongse Bovenpolder en de Blauwe Kamer zijn ook vanuit de habitatrichtlijn aangewezen.

De NDA voor Rijntakken is opgesteld in opdracht van GS van Gelderland en ook in deze NDA is alleen gekeken naar stikstofgevoelige habitattypen en soorten waarvoor momenteel sprake is van een overschrijding van de KDW. De EA geeft in haar advies dan ook aan dat dit "de nodige beperkingen" oplevert voor een integraal beeld van het gebied. Ook bevat de NDA volgens de EA geen goede informatie over trends in oppervlakten en kwaliteit.

In tabel I zijn de habitattypen opgenomen die in het Utrechtse deel liggen. Verder zijn de habitatrichtlijnsoorten benoemd. De twee vogelrichtlijnsoorten die in de NDA zijn behandeld zijn eveneens opgenomen.

	doelstelling			oordeel NDA/EA			Drukfactoren					
habitattypen	opp.		kwal.	opp.		kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3270 - Slikkige rivieroevers	>		>	onb		onb	onb	onb	onb	onb	onb	Onb
H6120 - Stroomdalgraslanden	>		>	3		3	X	-	X	X	X	-
H6430A - Moerasspirea	=		=	Onb		onb	onb	Onb	onb	Onb	onb	onb
H6510A - Glanshaverhooilanden	>		>	3		3	X	X	X	X	X	-
H91E0A - Zachthoutooibossen	=		>	onb		onb	onb	X	Onb	onb	onb	onb
H91E0B – Essen-Iepenbossen	>		>	onb		3	X	X	X	-	-	-
H91F0 - Droge hardhoutooibossen	>		>	Onb		onb	X	X	X	X	-	-
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.			.			
H1095 - Zeeprik	>	>	>	onb	onb	onb	Onb	onb	onb	onb	onb	Onb
H1099 - Rivierprik	>	>	>	Onb	onb	Onb	Onb	Onb	onb	Onb	onb	Onb
H1102 - Elft	>	=	=	Onb	Onb	Onb	onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb
H1106 - Zalm	>	=	=	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb
H1134 - Bittervoorn	=	=	=	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	onb	Onb	Onb
H1145 - Grote modderkruiper	>	>	>	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	onb	Onb	Onb
H1166 - Kamsalamander	=	=	=	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb	Onb
H1318 - Meervleermuis	=	=	=	onb	Onb	onb	Onb	onb	Onb	Onb	onb	onb
Vogelrichtlijnsoorten (brv)	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.			.			
A122 - Kwartelkoning	160	>	>	4	4	4	-	X	-	-	X	-
A153 - Watersnip	17	=	=	4	4	4	X	X	-	-	X	-

Tabel I: habitattypen, habitatrichtlijnsoorten en in de NDA besproken vogelrichtlijnsoorten voor het Utrechtse deel van Rijntakken

De EA stelt in haar advies een verslechtering vast voor de kwartelkoning en de watersnip en geeft voor de graslandtypes en bostypes aan dat deze te versnipperd en te klein zijn. In tabel J is voor de vogelrichtlijnsoorten de trend in hun voorkomen omschreven. Een overzicht van de doelstellingen voor het volledige gebied staat op de Natura 2000 website.

Vogelrichtlijnsoort (brv)	doel	pop.	trend	Vogelrichtlijnsoort (n-brv)	doel	pop.	trend
A004 - Dodaars	45	?	onb	A005 - Fuut	570	663	+
A017 - Aalscholver	660	669	~	A017 - Aalscholver	1300	1.271	+
A021 - Roerdomp	20	21	~	A037 - Kleine zwaan	100	4	--
A022 - Woudaap	20	1	-	A038 - Wilde zwaan	30	1	--
A119 - Porseleinhoen	40	2	~	A041 - Kolgans	35.400	37.728	0
A122 - Kwartelkoning	160	4	--	A043 - Grauwe gans	8.300	13.729	0
A153 - Watersnip	17	4	--	A045 - Brandgans	920	5093	~
A197 - Zwarte stern	240	198	~	A048 - Bergeend	120	98	0
A229 - IJsvogel	25	62	~	A050 - Smient	17.900	3.351	--
A249 - Oeverzwaluw	680	1.472	~	A051 - Krakeend	340	2.547	++
A272 - Blauwborst	95	362	+	A052 - Wintertaling	1100	1.203	+
A298 - Grote karekiet	70	6	0	A053 - Wilde eend	6100	3.710	-
A054 - Pijlstaart	130	42	~	A140 - Goudplevier	140	52	~
A056 - Slobeend	400	443	0	A142 - Kievit	8.100	2115	-
A059 - Tafeleend	990	253	-	A151 - Kemphaan	1.000	8	-
A061 - Kuifeend	2.300	1.950	0	A156 - Grutto	690	38	--
A068 - Nonnetje	40	20	-	A160 - Wulp	850	561	~
A125 - Meerkoet	8100	5.061	-	A162 - Tureluur	65	19	-
A130 - Scholekster	340	130	-	A702 - Toendrarietgans	125	63	~

Pop: populatie op basis van het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar
Trend: trend in afgelopen 12 jaar: -- sterke afname; - afname; 0 gelijke trend; + toename; ++ sterke toename; ~ geen trend herleidbaar
Broedvogel (brv): doel voor aantal broedparen; niet-broedvogel (n-brv): doel voor seizoensgemiddelde overwinterende individuen.

Tabel J: populaties en trends van Vogelrichtlijnsoorten van Rijntakken (SOVON)

Onvoldoende rivierdynamiek, vermesting, versnippering van habitattypen en leefgebied, een te hoge recreatiedruk en een plaatselijk te hoge stikstofdepositie zijn de belangrijkste drukfactoren voor het gebied. Ook heeft het plaatselijke gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zeer waarschijnlijk een negatieve invloed op de aantallen insecten in gebieden zoals de Amerongse Bovenpolder. De belangrijkste maatregelen voor natuurherstel zijn het aankopen en inrichten van de NNN-zoekgebieden (reduceren vermesting en versnippering) binnen de Natura 2000-begrenzing, het verminderen en beter zoneren van recreatie (om meer rust te creëren voor broedende en rustende vogels) en vervolgens een gebiedsontwikkeling ten behoeve van meerdere instandhoudingsdoelen. Voor een groot deel van de hectaren stikstofgevoelige habitat geldt dat het behalen van de KDW in beeld komt onder het huidige beleid en autonomen ontwikkeling en het generieke deel van het UPLG. Het behalen van een depositie onder de KDW geeft van zichzelf echter geen garanties voor natuurherstel of natuurverbetering. Door het intensiveren van het maaien van het glanshaverhooiland in de Amerongse Bovenpolder is de kwaliteit min of meer gelijk gebleven, maar heeft het aangepaste maaibeleid wel een invloed op de geschiktheid ervan als leefgebied van vogelsoorten zoals de kwartelkoning. Het instellen van een stikstofreductiezone is (alsnog) noodzakelijk om de stikstofdepositie verder te reduceren, waardoor het beheer beter aansluit op meerdere doelen. Ook draagt een verdere reductie bij aan het verbeteren van de condities op locaties binnen de begrenzing die in aanmerking komen voor de uitbreidingsopgave van stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden. Concreet betekent dat we een stikstofbeperking instellen voor de gehele Amerongse Bovenpolder (inclusief Vogelrichtlijn) en de Blauwe Kamer. Hierbij moet ook worden opgemerkt dat er sprake is van verdwenen habitattypen zoals het stroomdalgrasland in de Amerongse Bovenpolder die wel in het aanwijsbesluit Natura 2000 is opgenomen. Om aan de instandhoudingsdoelen te voldoen, zijn wij verplicht deze hectares te herstellen. Daarvoor zal zowel het beheer (door Rijkswaterstaat) moeten verbeteren als de depositie verlaagd moeten worden.

Uiterwaarden Lek

HR-gebied
Deelgebieden: **Utrechtse Waarden** en **Vijfheerenlanden**

Uiterwaarden Lek bestaat uit vier terreinen in de uiterwaarden van de Lek tussen Vianen en Schoonhoven. Het gaat om de Willige Langerak met de Bol en de Horde op de noordoever van de rivier en op de zuidoever de Koekoeksche Waard en de Kersbergsche en Achthovensche Uiterwaarden, met daarin de Luistenbuul. Gezamenlijk bevatten deze terreinen de best ontwikkelde voorbeelden van het habitattype stroomdalgraslanden langs de Lek.

	doelstelling			oordeel NDA/EA			Drukfactoren					
habitattypen	opp.		kwal.	opp.		kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3270 - Slikkige rivieroevers	=		=	2		2	X	X	X	-	X	X
H6120 - Stroomdalgraslanden	>		>	2		4	X	X	X	X	X	-
H6510A - Glanshaverhooilanden	>		>	1		4	X	-	X	X	X	-
H91E0A - Zachthoutooibossen	=		=	2		3	X	X	-	-	-	-
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.						
H1166 - Kamsalamander	=	=	>	3	3	3	X	X	X	X	X	X

Tabel K: habitattypen en doelsoorten in de Uiterwaarden Lek

In Uiterwaarden Lek is sprake van mogelijke verslechtering ten opzichte van de instandhoudingsdoelen. De grootste drukfactoren voor de habitattypes zijn de intensieve landbouw in en rond het gebied en de sterk veranderde rivierdynamiek. De vier deelgebieden liggen los van elkaar en worden doorsneden door percelen met intensieve landbouw. Hierdoor zijn ze te klein en versnipperd om als robuust systeem te kunnen functioneren. Ook is sprake van vermesting en verzuring (mede door een te hoge stikstofdepositie). Voor habitattypen stroomdalgraslanden en glanshaverhooilanden geldt dat deze onder huidig beleid niet volledig onder KDW zullen komen. Met de reductie van de stikstofdeken als gevolg van het UPLG zal naar verwachting een groot deel van de hectaren van deze habitattypen onder KDW's komen. Een reductie van bovengemiddeld grote bronnen in de nabijheid van blijvend overbelaste hectaren is nodig om ook deze hectaren onder de KDW te krijgen. Daarnaast stellen we (alsnog) ook hier een stikstofreductiezone in, omdat daarmee natuurherstel kan worden versneld en we ook stikstofdepositie moeten reduceren op andere locaties binnen de Natura 2000-begrenzing die in aanmerking komen voor de uitbreidingsopgave van stikstofgevoelige habitattypen. Verder is ook de rivierdynamiek afgenomen door bedijking en de bouw van stuwen en de deltawerken, in combinatie met steeds drogere zomers. Hierdoor overstromen habitattypes niet (lang genoeg) meer.

De belangrijkste maatregelen voor natuurherstel zijn het herstellen van de rivierdynamiek en het tegengaan van versnippering voor onder meer het leefgebied van de kamsalamander en het nemen van stikstofmaatregelen. Ook moeten lokaal maatregelen worden genomen om het verdwijnen van habitats als gevolg van afkalving tegen te gaan.

Zouweboezem

VR- en HR-gebied
Deelgebied: **Vijfheerenlanden**

De Zouweboezem is een in de 14e eeuw gegraven boezemgebied dat diende als opvang voor het overtollige water uit de omliggende polders. Het gebied bestaat uit open water, riet- en zeggemoerassen, wilgengrienden en elzenbroekbos. De Zouweboezem is het kleinste belangrijke vogelgebied van Nederland, met als voornaamste broedvogels de purperreiger, porseleinhoen en zwarte stern. In de winter is het gebied van enige betekenis voor de krakeend. Deze en andere watervogels maken vooral gebruik van de beschutte open watergebieden, terwijl de rietlanden onder andere als slaapplaats voor diverse trekvogels in gebruik zijn. Het deel van de Polder Achthoven dat binnen de begrenzing ligt, bevat een aanzienlijke oppervlakte blauwgrasland.

	doelstelling			oordeel NDA/EA			Drukfactoren					
habitattypen	opp.		kwal.	opp.		kwal.	Hydrologisch systeem	Areaal en connect.	Dynamiek en diversiteit	Nutrienten en chemische stoffen	Biotische kwaliteit	exoten
H3150 - Meren met krabbensch...	=		=	4		4	X	X	-	X	X	X
H6410 – Blauwgraslanden	>		=	2		4	-	X	-	X	X	-
H6430A - Ruigten en zomen	=		=	4		2	X	X	-	Onb	-	-
H91E0A - Zachthoutooibossen	=		=	Onb		2	X	X	X	Onb	Onb	onb
H91E0C - Beekbegeleidende bossen	=		=	onb		2	X	X	X	Onb	onb	onb
Habitatrichtlijnsoorten	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.			.			
H1134 - Bittervoorn	=	=	=	Onb	1	1	X	X	-	X	X	X
H1145 - Grote modderkruiper	=	=	=		2	2	X	X	X	-	X	X
H1149 - Kleine modderkruiper	=	=	=	onb	1	Onb	X	X	-	X	X	X
H1166 - Kamsalamander	=	=	=	3	2	4	X	X	-	X	X	X
H4056 - Platte schijfhoren	=	=	=	3	onb	2	X	X	-	X	onb	X
Vogelrichtlijnsoorten (brv)	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.			.			
A029 - Purperreiger	150	=	=	1	3	3	X	X	X	X	X	-
A119 - Porseleinhoen	5	>	>	4	4	4	X	X	X	-	X	-
A197 - Zwarte stern	40	>	>	4	2	2	X	X	-	X	X	X
Vogelrichtlijnsoorten (n-brv)	pop.	o.l.	kwal.	pop.	o.l.	k.l.			.			
A051 - Krakeend	130	=	=	1	1	1	-	-	-	-	-	-

Broedvogel (brv): doel voor aantal broedparen; niet-broedvogel (n-brv): doel voor seizoensgemiddelde overwinterende individuen.

Tabel L: habitattypen en doelsoorten in de Zouweboezem

In de Zouweboezem vindt verdroging van het rietland plaats, als gevolg van een tegennatuurlijk peilverloop met te lage peilen. De verdroging leidt tot het verdwijnen van broedplaatsen voor doelsoorten van het gebied. Daarbij kwam moerasverjonging lange tijd niet op gang door een te hoge graasdruk van ganzen. Voor de blauwgraslanden is de stikstofdepositie te hoog. Onder huidig beleid zal dit habitatype nergens onder KDW komen. Met de reductie van de stikstofdeken als gevolg van het UPLG zal naar verwachting een deel van de hectaren van deze habitattypen onder KDW komen, maar waarschijnlijk niet overal. Een overgangszone voor stikstof is hier van belang voor het verder verminderen van stikstof als drukfactor, evenals het verder reduceren van stikstof uit stalemissies. Verder is het oppervlak van de habitattypen en de leefgebieden te klein en zijn deze in veel gevallen te veel van elkaar geïsoleerd. Het leefgebied van veel van de habitatrichtlijnsoorten is niet van goede kwaliteit, onder andere door te voedselrijk water en de aanwezigheid van invasieve exoten.

De belangrijkste maatregelen richten zich met name op het verhogen van het peil en het creëren van een natuurlijke peildynamiek in de rietlanden, het verbeteren van de waterkwaliteit, het laag houden van de ganzenstand, het vergroten van het oppervlak en het onderling verbinden van de habitattypen en leefgebieden binnen en buiten de gebiedsgrenzen. Ook moet de stikstofdepositie verder worden teruggebracht door middel van bronmaatregelen.